

Proces usamodzielniania wychowanków Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych w świetle obowiązujących przepisów prawa

opracowano na podstawie przepisów prawa:

- *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593, Dz. U. z 2017 r., poz. 1769, 1985.);*
- *Ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697, 1292, 2217, z 2018 r., poz. 107, 416);*
- *Ustawy z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2016 r. poz., 1654, z 2017 r., poz. 773);*
- *Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2012r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (Dz. U. z dnia 23 sierpnia 2012 r., poz. 954);*

Wstęp

Proces wychowania dziecka od chwili jego narodzin do osiągnięcia dorosłości powinien prowadzić do osiągnięcia przez nie samodzielności w funkcjonowaniu w różnych rolach społecznych (pracownika, rodzica, partnera) w sposób oczekiwany społecznie i satysfakcjonujący dla samego zainteresowanego.

W prawidłowo funkcjonującej rodzinie dziecko w naturalny sposób, ale pod kontrolą i przy wsparciu rodziców uzyskuje coraz większy zakres swobody i autonomii przez co wzrasta jego samodzielność, umiejętność podejmowania odpowiedzialnych decyzji, umiejętność wywiązywania się z obowiązków i odpowiedzialne przyjmowanie na siebie pojawiających się konsekwencji podejmowanych decyzji.

Rodzice i rodzina jest dla dziecka i dorastającego młodego człowieka źródłem wzorców ról rodzinnych, zainteresowań, wartości, modelu życia i pracy, oczekiwań i nadziei.

W sytuacji gdy środowisko rodzinne dotknięte jest różnego rodzaju problemami dziecko bardzo często wynosi z niej głębokie urazy, kompleksy, traumy, niepokoje i obawy, które poważnie mogą zakłócać samodzielne funkcjonowanie w życiu.

Wychowankowie Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych bardzo często doświadczają wielu poważnych zaburzeń i braków w doświadczeniach, które mogą utrudniać im uzyskanie samodzielności.

Proces usamodzielniania wychowanków Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych jest działaniem wspierającym ich w reintegracji społecznej, w podejmowaniu decyzji o kontynuacji nauki w szkole ponadgimnazjalnej i po ukończeniu szkoły podstawowej, w budowaniu motywacji do własnego rozwoju opartego na zdobywaniu wykształcenia, zawodu i umiejętności pozwalających na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.¹

---

¹ A. Dębska-Cenian standard asystowania w: Od ulicy do samodzielności Życiowej. Standardy ... A. Dębska – Cenian, P. Olech, Gdańsk 2008

Usamodzielnieniem mogą zostać objęci z mocy prawa wszyscy wychowankowie Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Dziarnie, którzy przebywając w placówce na podstawie postanowienia sądu w trakcie pobytu w placówce osiągnęli pełnoletniość i mają za sobą co najmniej rok pobytu w placówce. (Wsparciem w formie usamodzielnienia objęci są również wszyscy wychowankowie wychowujący się w rodzinach zastępczych i w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej – Domach Dziecka)

Praca wychowawcza z wychowankami, prowadzona w placówce ukierunkowana jest na **rozwiązywanie indywidualnych problemów emocjonalnych**, stanowiących barierę w dalszym rozwoju, **na zdobywanie i rozwijanie podstawowych umiejętności związanych z pełnieniem ról społecznych, umiejętności zadaniowych i samoobsługi oraz pokonywanie trudności szkolnych** tak aby wychowanek mógł tworzyć własne podstawy dla dojrzałego funkcjonowania po opuszczeniu placówki.

Samodzielność to także zdolność do ponoszenia odpowiedzialności za swoje życie, potrzeba autonomii i dalszego rozwoju.² Usamodzielnianie wychowanków MOW, opuszczających placówki powinno być realizowane jako proces stopniowego wchodzenia w „dorosłe” funkcjonowanie, pod opieką pedagoga-opiekuna.

Wychowankowie, opuszczający Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy, którzy przebywali w nim co najmniej rok mają prawo do pomocy, której celem jest ich życiowe usamodzielnienie, integracja ze środowiskiem a także do pomocy finansowej w postaci:

- 1) pomocy pieniężnej na usamodzielnienie;**
- 2) pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki;**
- 3) pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych,**
- 4) pomocy w uzyskaniu zatrudnienia;**
- 5) oraz na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.**

Proces usamodzielnienia rozpoczyna się rok przed osiągnięciem pełnoletniości przez wychowanka.

W zależności od indywidualnej sytuacji życiowej wychowanka może trwać osiem lat (najpóźniej kończy się w momencie osiągnięcia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia).

Pomoc ta jednak nie ma charakteru obowiązkowego. Aby wychowanek mógł z niej skorzystać winien dopełnić wymaganych zobowiązań i złożenie wniosku o przyznanie pomocy finansowej.

Główne cele procesu usamodzielnienia:

- rozbudzenie i podtrzymywanie motywacji do własnego rozwoju, a w rezultacie podjęcie przez młodego człowieka samodzielnego życia,
- zwiększanie niezależności od wpływu problemowej rodziny i uwalnianie od dysfunkcyjnego środowiska,
- wyposażenie w umiejętność radzenia sobie z trudnościami i niepowodzeniami,
- wdrożenie do planowania własnego życia.

---

² I. Mudrecka ., Wzmacnianie samokontroli jako cel wychowania resocjalizującego, [w:] Teoretyczne i metodyczne aspekty resocjalizacji młodzieży niedostosowanej społecznie, Wydawnictwo Pedagogium, Warszawa 2017.

W procesie usamodzielnienia wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego biorą udział:

- dyrektor MOW – którego obowiązkiem jest powiadomić odpowiednie instytucje (Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie właściwe miejscu zamieszkania wychowanka) o planowanym terminie usamodzielnienia wychowanków przebywających w MOW;
- pedagog MOW, który wspiera wychowanka w jego działaniach na rzecz własnego rozwoju i decyzjach umożliwiających rozpoczęcie procesu usamodzielnienia;
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, które jest instytucją wspierającą;
- dyrektor PCPR, który podejmuje decyzję o przyznaniu pomocy finansowej w ramach procesu usamodzielnienia wychowanka;
- pracownicy PCPR, którzy pomagają zrealizować procedurę usamodzielnienia wychowanka;
- opiekun usamodzielnienia (osoba dorosła wskazana przez wychowanka, której zadaniem jest wspieranie wychowanka w realizacji zobowiązań zawartych w ramach indywidualnego programu usamodzielnienia).

Jak skorzystać z pomocy w ramach usamodzielnienia?

Czyli etapy procesu usamodzielnienia wychowanka

1. **do końca roku kalendarzowego poprzedzającego rok, w którym wychowanek osiągnie pełnoletność dyrektor Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego powiadamia o tym fakcie właściwe Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie;**
2. **następnie wychowanek obowiązany jest sformułować na piśmie Indywidualny Program Usamodzielnienia, w którym określa planowaną przez siebie drogę rozwoju w postaci kontynuacji nauki w wybranym przez siebie kierunku i w wybranej dla siebie szkole i przedłożyć go kierownikowi właściwego PCPR na miesiąc przed ukończeniem 18 roku życia.**
(W przypadku wychowanków, przebywających w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Dziarnie wsparcia w tym zakresie udziela pedagog.)
3. **dwa miesiące przed ukończeniem 18 roku życia wskazuje osobę dorosłą, która podejmie się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia i przedkłada jej pisemną zgodę w PCPR** (*przykładowy wzór pisemnego wskazania opiekuna usamodzielnienia przez osobę usamodzielnianą można znaleźć na stronie internetowej każdego PCPR*);

Uwaga:

- jeśli wychowanek ukończy 18 rok życia w trakcie trwania roku szkolnego (niezależnie do której klasy uczęszcza w placówce) ma prawo wyboru: może opuścić placówkę (ponieważ stosowanie środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW ustaje z mocy prawa w chwili ukończenia 18 roku życia) i kontynuować naukę w miejscu zamieszkania tak aby ukończyć szkołę podstawową lub gimnazjum albo skorzystać a możliwości uzyskania zgody sędziego na przedłużenie pobytu w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym do dnia zakończenia roku szkolnego i w ten sposób ukończyć naukę w klasie do której uczęszcza.

Proces usamodzielnienia należy rozpocząć w każdym przypadku bez względu na to, czy wychowanek zdecydował się na pozostanie w placówce czy też zdecydował się na jej opuszczenie.

Kto może zostać opiekunem usamodzielnienia?

Opiekunem usamodzielnienia może zostać, **po pisemnym wyrażeniu zgody**:

- rodzic;
- pracownik socjalny Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie;
- wychowawca;
- psycholog, pedagog;
- albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

Zadania opiekuna usamodzielnienia.

Opiekun usamodzielnienia to osoba której zadaniem jest wspieranie wychowanka w różnych aspektach jego funkcjonowania, a przede wszystkim:

- poznanie indywidualnej sytuacji, planów i drogi życiowej osoby wychowanka;
- znajomość jego Indywidualnego Programu Usamodzielnienia i wspieranie go w jego realizacji;
- ocena realizacji Indywidualnego Programu Usamodzielnienia oraz modyfikowanie go wraz z wychowankiem odpowiednio do zaistniałej sytuacji i zmian w jego życiu;
- współpraca z rodziną osoby wychowanka, ze szkołą do której uczęszcza wychowanek oraz z PCPR;
- opiniowanie wniosku o pomoc pieniężną na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie.

Jak opracować Indywidualny Program Usamodzielnienia?

Wychowanek usamodzielniany wraz z opiekunem usamodzielnienia, przy współpracy właściwego Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (ze względu na miejsce zamieszkania osoby usamodzielnianej), jest zobowiązany opracować **Indywidualny Program Usamodzielnienia**.

Dokument ten **przygotowuje się co najmniej na 1 miesiąc przed osiągnięciem pełnoletności. Zawiera on opis form i metod:**

- współdziałania i wspierania osoby usamodzielniającej się (wychowanka) w kontaktach z rodziną i środowiskiem;
- uzyskania przez wychowanka wykształcenia zgodnego z jego możliwościami i aspiracjami;
- uzyskania przez niego kwalifikacji zawodowych;
- pomocy w ustaleniu uprawnień wychowanka do ubezpieczenia zdrowotnego;
- osiedlenia się w innym miejscu, niż miejsce zamieszkania przed umieszczeniem w MOW;
- pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w szczególności przez umożliwienie zamieszkania w mieszkaniu chronionym przez czas określony, ułatwienie uzyskania mieszkania socjalnego z zasobów gminy, umożliwienie osobie uczącej się w gimnazjum, szkole ponadgimnazjalnej lub ponadpodstawowej zamieszkania w bursie, lub internacie do czasu ukończenia nauki,
- podjęcia zatrudnienia;
- pomocy w uzyskaniu przysługujących świadczeń.

Indywidualny Program Usamodzielnienia jest formą kontraktu, w którym usamodzielniany wychowanek zobowiązuje się do realizacji ustalonych postanowień w terminach zgodnych z planem działań, które wychowanek ma zamiar podejmować.

Program ten jest podstawą przyznania świadczeń na usamodzielnienie z datą podpisania go przez osobę usamodzielnianą, opiekuna usamodzielniania oraz kierownika PCPR.

Brak realizacji podjętych postanowień przez osobę usamodzielnianą może stanowić podstawę do wstrzymania, zawieszenia na okres do 1 roku lub odmowy przyznania pomocy w ramach usamodzielnienia.

W przypadku zmiany sytuacji życiowej osoba usamodzielniana wspólnie z opiekunem usamodzielnienia może dokonać zmian w indywidualnym programie usamodzielnienia. Zmiany programu wymagają zatwierdzenia przez kierownika PCPR.

Obowiązki wychowanka, który objęty został wsparciem finansowym w ramach usamodzielnienia:

Wychowanek ma obowiązek:

- wskazać osobę, która podejmie się pełnienia funkcji **opiekuna usamodzielnienia**;
- **opracować Indywidualny Program Usamodzielnienia** co najmniej na 2 miesiące przed ukończeniem 18 roku życia;
- **realizować postanowienia** zawarte w Indywidualnym Programie Usamodzielnienia,
- **kontynuować naukę**;
- **przedkładać** w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie na początku każdego semestru **zaświadczenie potwierdzające kontynuowanie nauki**;
- **współdziałać z opiekunem usamodzielnienia i pracownikiem socjalnym**, oraz **informować** Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie o **każdej istotnej zmianie** w swojej sytuacji osobistej i majątkowej.

Jakie dokumenty należy złożyć W PCPR wraz z Indywidualnym Programem Usamodzielnienia?

Potrzebne będą:

1. **kopia odpisu aktu urodzenia**;
2. **kopia postanowienia Sądu o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW**;
3. **zaświadczenie o okresie pobytu w danej placówce (wychowanek otrzyma je w sekretariacie placówki w chwili skreślenia z listy wychowanków).**

UWAGA! Jeśli wychowanek przebywał w więcej niż jednej placówce powinien złożyć zaświadczenia o okresach pobytu we wszystkich placówkach. (są one do uzyskania w sekretariatach placówek);

4. **opinia o wychowanku**;
5. **oraz inna dokumentacja, którą wychowanek uznaje za ważną dla własnego procesu usamodzielniania.**
6. **dokumenty potwierdzające sytuację dochodową i majątkową usamodzielnianego wychowanka, którą pomoże ustalić pracownik socjalny PCPR w drodze wywiadu środowiskowego oraz na podstawie ewentualnych zaświadczeń o uzyskanych dochodach.**

Informacje dodatkowe

- w przypadku zainteresowania rodziców rozpoczęciem procesu usamodzielnienia wychowanka Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego należy kontaktować się z pedagogiem placówki, który udzieli wszechstronnego wsparcia i pełnej informacji;
- wzory wymaganej dokumentacji (Indywidualnego Programu Usamodzielnienia, druk oświadczenia opiekuna usamodzielnienia dostępne są na stronach Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w miejscu zamieszkania wychowanka);
- wysokość pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki i pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz wartość pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej ustalona jest zapisem art. 89 Ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (w roku 2018 od kwoty 1647zł.).

Opracowano na podstawie literatury:

Dębska-Cenian A. Standard asystowania w: Od ulicy do samodzielności Życiowej. Standardy ... A. Dębska –Cenian A. , Olech P. , Gdańsk 2008

Mudrecka I., Wzmacnianie samokontroli jako cel wychowania resocjalizującego, [w:] Teoretyczne i metodyczne aspekty resocjalizacji młodzieży niedostosowanej społecznie, Wydawnictwo Pedagogium, Warszawa 2017.

Bandura A., Teoria społecznego uczenia się, PWN, Warszawa 2007.

Mądrzycki T., Osobowość jako system tworzący i realizujący plany, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1996.

oraz przepisów prawa:

- *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593, Dz. U. z 2017 r., poz. 1769, 1985.);*
- *Ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697, 1292, 2217, z 2018 r., poz. 107, 416);*
- *Ustawy z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2016 r. poz., 1654, z 2017 r. , poz. 773);*
- *Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2012r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (Dz. U. z dnia 23 sierpnia 2012 r., poz. 954);*